

“Ще серпень лиш настав...”

До п'ятдесятиріччя Володимира Трохимовича Сулима

Життєва дорога – то квапливі, встигай лиш оком ловити, віхи на ній. Квапливі, бо по тій дорозі – колісниця життя, *curriculum vitae*. А ще, здається нам, що то не ми мчимо, вбиваючись у літа, а вони, ті віхи, тікають кудись: одна, друга, третя... От і співаємо: “Поверніться, літа мої...” – “Не вернемось...” – відповідає словами тієї ж пісні сам час, бо перша його ознака – невідкличність, безповоротність. І все ж – озираємось, “прокручуємо” стрічку нашої життєвої дороги, зупиняємось біля верстових стовпів; найчастіше – біля того, що ділить (так зичимо один одному) людське життя навпіл, надто – коли й сонце ще майже в зеніті, а день, від сходу й до заходу, такий ще довгий – серпневий, серпанковий день.

Загалом же, підхоплені бурхливим, третім, тисячоліттям, озираємось не так уже часто. Можливо, саме через те, що так рідко й неохоче озираємось, дедалі стрімливішою, легковажнішою стає часова течія, адже, повертаючись думкою у минуле, ширимо рамки життєвого часу, вповільнюємо його біг, головне ж – додаємо йому вагомості. Вона – у повазі до свого роду, народу, до тих, хто допоміг нам ступити на життєву стежку, що потім стає шляхом, – хто дав змогу побачити широкі обрії. Мабуть, не випадково слово “респект” (лат. *respicere*, *озиратися*) – спільне для багатьох мов, у тому числі й для німецької (*Respekt*), де, порівняно з іншими, передусім романськими мовами, не так багато латинських запозичень; наш одинадцятитомний, радянського випуску, тлумачний словник чомусь класифікує те слово як... “застаріле” (чи такими вважати всі інші запозичення?)...

Є на що озиратись (аби тільки час на те!) і Володимирові Трохимовичу Сулиму, германістові, кандидатові філологічних наук, доцентові кафедри німецької філології Львівського національного університету імені Івана Франка, деканові факультету іноземних мов... А втім, навіть при найінтенсивнішій зайнятості Володимир Трохимович, хай, підсвідомо, напевно ж, озирається. Тепер, у високий день свого п'ятдесятиліття, одинадцятий день серпня, як і тоді, на початку вісімдесятих, – із Ляйпцігського університету, куди був скерований як один із найздібніших студентів з університету Львівського для подальшого навчання: “У рідний край, веселий і завзятий, / В рідну хатину і садочок біля хати, / До рідного порогу, де чека старенька мати...” (з віршованих рефлексій тодішніх, студентських, до яких долучаються нинішні, спогадувальні: “Ба, не тільки мати, а й кохана вродлива дівчина, однокурсниця Оля, яка незабаром стала мені дружиною і подарувала двох чудових діточок: Бориса і Наталочку. Моя сім'я – це сім'я великих словолубів, моя духовна і душевна опора...”); закінчив Ляйпцігський університет похвально, з відзнакою; вельми переконаливо звучать два стислі німецькі слова: *sehr gut*). Гарним доказом того, як оволодів мовою, слухаючи Йоахіма Буша, Вольфганга Фляйшера, Рудольфа Гросе, інших корифеїв германістики, може бути, зокрема, присв'ячена образіві Прометея, одвічній проблемі добра й зла, німецькою мовою писана коротка поема

© Содомора А.

“Der Traum”. На загальнонімецькому конкурсі молодих германістів, письменників-аматорів її автор отримав за свій твір першу нагороду...

Кажемо: штрихи до портрета. Перший штрих до портрета Володимира Трохимовича, раз уже послуговуємося германізмом “штрих”, варто озвучити тією ж таки, що znana своєю точністю, німецькою мовою – *respektvoll*: *сповнений поваги, пошани, шанобливий*; звідси – й інші риси: скромність, інтелігентність, доброзичливість, вимогливість, відповідальність, а ще – душевність, що у Володимира Трохимовича так дивно поєднується з “німецькою” акуратністю і пунктуальністю (марно й шукати подібних рис у людини, якій пасує протилежний епітет – *respektlos, безоглядний*). Втім, усе пізнається з дрібниць (“як у краплі води”). Якось, згадує наш ювілянт (це ще армійські часи), колеги по службі вирішили чкурнути у “самоволку”. Вже й Володя перекинув був ногу через огорожу, аж тут озвався той дивний, хтозна-кому належний, внутрішній голос: “А що Тато скажуть?” Так і не приєднався до “самовольщиків”. Страх?.. Ось тут і варто прислухатись до поради Декарта: “Уточнюйте значення слів...”. Не страх – повага, респект. Хіба йдеться про страх, коли кажемо: “Бійся Бога!”? Звісно ж, ні. Про повагу. До Бога, до себе: у собі ж, у серці, маємо (або не маємо) ту високу міру, ту вертикаль, за якою вивіряємо всі наші вчинки, слова, помисли.

Мабуть, і в армійські роки Володимир Трохимович біг думкою, – тій “самоволці” вже годі протистояти, – у рідні краї (а бігти було далеченько – із Самарканда), в село Липник, колишню Шляхту (гарно перегукується із ще одною гарною рисою – шляхетністю), звичайне наше село, що неподалік од Рави-Руської, на Львівщині; пахло й тут козацькою історією: Сулими, до речі, пов’язують своє прізвище з гетьманом Іваном Сулимою. У рідній хаті майбутній германіст дослухався до німецької мови: батько, що був сільським дяком, знав німецьку і польську; вечорами, крім Ватикану, слухав також “Radio Austria”... Мабуть, мали рацію стародавні, що так шанували й плекали живий голос (*viva vox*): магія незрозумілого чужомовного слова, прагнення не тільки зрозуміти його, а й перейнятися незвичною звуковою гармонією, відкрити їй свою душу нерідко визначають життєвий шлях людини; згадаймо Г. Шлімана, який, почувши випадково у книжковій крамниці озвучений рядок із “Іліади”, усе життя поклав на те, щоб відкрити світові оспівану Гомером Трою, довести, що то не казка, а дійсність, яку давнина лише приховала від людського зору...

Є проте голос, що посідає у нашій пам’яті особливе місце, – голос першої вчительки іноземної мови. Для Володимира Трохимовича – це Катерина Григорівна Куц: “талановитий педагог, чудовий психолог, дуже добра і вимоглива людина. У неї я почерпнув багато”, – згадує її вдячний учень... До речі, про добро і вимогливість. “Що найважче?”, – запитали одного із семи мудреців. – “Бути по-справжньому добрим”, – відповів той; тобто – добрим і вимогливим водночас... Серед інших, кому Володимир Трохимович завдячує обраною стежкою, – старша сестра Віра: “...навчалась у Дрогобицькому педінституті; купила мені записи до підручника “Deutsch für Ausländer”. Я його знав напам’ять. Це було у 1974 році. Підручник видано у Гердер-інституті Ляйпцігського університету. Тоді я навіть збагнути не міг,

що у 1981 році мене скерують до Ляйпцігського університету аж на чотири роки із захистом диплома” (та як збагнемо те, що з волі Провидіння, несхитно вкарбоване у Вічність, розгортається, мов та кінострічка, у перелітному, земному, часі?). Втім, той же Й.-Г. Гердер, згадаймо, наче прозирає із свого часу – прийдешні благодатні для нашої України часи (дай, Боже, щоб виявився добрим пророком!)

Зауваживши мовні зацікавлення сина, батько дав його додатково на навчання до дружини місцевого священика – пані Еми, яка походила з Відня, з родини банкірів; окрім німецької, будучи жінкою широкої освіти, вона володіла й іншими мовами, а ще – професійно грала на піаніно й інших інструментах. У душі пані Еми, що померла в віці 99 років, відлунювали ще ті часи, коли заняття мовами й музикою були заняттями співзвучними (згадаймо скрипку професора Богдана Задорожного); до тієї співзвучності, очевидно, призвичаювала й свого учня, який теж полюбив музику – замолоду грав на акордеоні, баяні, гітарі, корнеті. Додаймо ще зацікавлення малюнком, світло-тінями (це вже заслуга вчителя початкової школи) – і зрозуміємо, звідки висувались його подальші, наукові, студії: хіба ж дослідження розбіжностей між національними варіантами німецької мови (Німеччина, Австрія, Швейцарія) на різних мовних рівнях, надто ж на рівні фразеології, не передбачає тонкого бачення широкої палітри барв і відтінків мови, особливостей її інтонаційного рисунку, різних її тональностей?..

Отож, за кожною з позицій у списку наукових праць, – а тут десятки поважних досліджень, статей і монографій, – відтинки життєвого шляху, постаті, голоси... Тих, хто й досі поряд, і тих, хто відійшов, залишивши те, без чого й життя не було б життям, а хіба що існуванням, – душевне *тепло* (ключове слово у поезії Володимира Трохимовича), свою духовну енергію. Серед тих, хто відійшов, – Трохим Іванович, батько: разом із священиком, Орестом Лисяком, трагічно загинув в автомобільній катастрофі. “Після смерті батька, – згадує Володимир Трохимович, – я полишив гру на музичних інструментах. Через глибокий сум і тугу відійшов від музики, хоч подумував пов’язати з нею своє життя, – зосередився на мові й літературі, багато читав, пробував писати”. До речі, після батькового відходу, мати якийсь час вагалася, чи відпускати свого сина в Німеччину на навчання, але все-таки (“судженого конем не об’їдеш”) благословила його на ту дорогу, в світ... Учитель німецької в Рава-Руській міській школі Ногаль Мирон Андрійович: “...дозволяв мені приходити до нього додому, користуватися його бібліотекою, слухати платівки із записом німецькою мовою”... І мимоволі бачимо не просто слово – образ, що за ним стоїть: “педагог” (грец.) – той, хто провадить дитину, свого учня, за руку; той, хто, передаючи знання, долучає до них щось особливо важливе, без чого ті знання не слугували б добрій справі, – тепло людської душі...

“З мовою мені дуже поталанило...”, – любить повторювати Володимир Трохимович, із повагою озираючись на тих, хто не скупився йому на те людське тепло, ділився знаннями, – і згаданих уже тут, і, зрозуміло, своїх учителів, згодом колег, із рідної, німецької, кафедри Львівського університету, до яких, іще з Ляйпцігу, хотів догукнутися живим голосом – поділитися своєю радістю, вдячністю

і, головню, почуттям відповідальності, одразу ж після першої зустрічі зі світилами германістики: “Я хотів впасти на коліна і голосно гукати, аж до Львова, до своїх викладачів... Дякую безмежно! Я вас не підведу. Я, на правду, дуже старався і навіть не міг повірити, що мені дозволять залишитися на кафедрі і що моїми колегами стануть мої Учителі, ті, хто мені повірив. Це була чудова мить, яка дала мені потужний імпульс до професійного життя”... Згодом, уже доцентом кафедри, Володимир Трохимович поетичними рядками звернеться до одного із своїх учителів, Богдана Васильовича Максимчука, а водночас і до всіх інших, близьких йому людей, учителів, наставників – поезією, яка промовляє вже самою своєю назвою: “Ein gutes Herz” (так гарно перегукується із нашим – “серце”), поезією про той високий, Божий, дар – тепло людської душі, що є джерелом, світлом життя...

Але що таке “поталанило”, “пощастило”, коли до цього подарунку долі не долучити наполегливої праці, дисципліни, почуття обов’язку, відповідальності, вимогливості до самого себе?.. “Щастить”, чи “таланить” – це коли в життєвому морі у вітрило нашого човника дме ходовий вітерець. А що, коли безвітря чи ще гірше – вітер в очі, а плости все одно треба (*Navigare necesse est*)?.. Тоді, радять ті ж завзяті римляни, – *Remigio veloque!* – *Вітрилом і веслом!* Мусимо братися за весло, налягати на весло, як і на чепіги плуга, – бути *наполегливими*. Веслом для філолога – книга, *морська глибина*. На нагрудному знакові “Відмінник освіти України”, яким Міністерство освіти і науки України нагородило Володимира Трохимовича, – розгорнута книга, а на ній той знак, який всіх нас повинен об’єднати, згуртувати, зріднити – тризуб. І справді, до України, якою її уявляв собі згаданий філософ-просвітитель, письменник Гердер, веде важка, довга й неможлива дорога, яку має освітлювати факел освіти, просвіти... З “веслом” у руці Володимир Трохимович був і школярем, коли вивчав напам’ять уже згадані записи до німецького підручника, дарунок сестри; і військовослужбовцем, у цьому ж Самарканді, коли, щойно вільна хвилина, вчив напам’ять (“поручав пам’яті” – сказали б римляни), прямо таки за алфавітом, німецький словник, окремі слова й фразеологізми, а також, у чужомовному середовищі, вдосконалював знання рідної, української, мови; й аспірантом при кафедрі німецької філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (керівником дисертації на тему “Узуальна дивергентність вербальних фразеологізмів у сучасній німецькій мові” була проф. Сахарчук Людмила Іллівна); на весло налягав по-спринтерськи (в армії займався спортом), бо захистив дисертацію, що рідко трапляється, достроково – за два роки. Налягає на весло (попутний вітер – нечастий гість) і тепер, на посаді декана факультету. Але про це, теперішнє, – окрема розмова.

У картці особового обліку, серед інших відомостей, стисло зазначено: “У 2000 році, завдяки плідній науковій та навчально-методичній роботі, вмінню працювати зі студентською молоддю, а також завдяки організаторським здібностям, Вчена рада факультету іноземних мов обрала Сулима В. Т. деканом”... А здається, ще зовсім недавно на цифровому табло, на фронтоні Музею етнографії, незбагненна часова субстанція, сягаючи високого перевалу, стрімливо перетікала з другого – у третє

тисячоліття... Щось таки діється з нами. Гарячковий поспіх (“Час – то гроші”), хвороблива аритмія міського життя, брак часу для живого спілкування, для бесіди, книжки, листів (натомість – дедалі гущіша паперова завірюха), потужна шоу-індустрія, жага споглядання, переважно бездумного, – все це не могло не торкнутися мови (“Яке життя – така мова” – Сенека): стає вона куцою, аритмічною, засміченою, скупю на синоніми (що вже казати про фразеологізми?), безбарвною, одне слово, – інформативною... А ще ж – візії “планетарної цивілізації”, реальне зникнення з лица землі численних мов, очікування однієї, “загальнозрозумілої”... За таких умов, погодьмося, – особлива, як ніколи досі, відповідальність лягає на тих, хто працює зі словом, хто інших впроваджує у світ слова. Бо ж таки воно, одвічне Слово, творить людину, робить її людською, душевною; таки у мові, в її багатонаціональній поліфонії, – розмаїття і неповторність нашого світу, можливо, унікальної у космосі *планети людей*...

Тут знову ж підбадьорюють нас стародавні: “Погане поле вчить мужності”. А ще – Патрон нашого університету: “Проти рожна перти, проти хвиль плисти”. Мов до нас, сьогоднішніх, звертається своїм закликком Микола Зеров: “Ad fontes!” – *До джерел!* З ініціативи ректора, професора Івана Олександровича Вакарчука, за щонайактивної підтримки деканату іноземних мов – його вже очолював тоді Володимир Трохимович – вивчення латинської мови було запроваджено на всіх перших курсах університету; можна лишень уявити собі, скільки організаційних і методичних труднощів довелося подолати в найкоротші терміни, щоб цей задум здійснився в університетському житті. Невдовзі появився й підручник (Володимир Трохимович підготував його у співавторстві зі старшим викладачем кафедри класичної філології Ревак Надією Григорівною). Сподіваймося, що ті години латинської мови, скільки б їх не було (важлива тут передусім якість: Non multa, sed multum), ставатимуть дедалі привабливішими віконцями, крізь які студенти не лише з зацікавленням, а й з великою користю для себе дивитимуться із нашого, орієнтованого на матеріальне, прагматичного світу – у світ античний, орієнтований передусім на цінності духовні, комфортніше почуватимуться не тільки в реальному, нині вже відкритому, географічному просторі, а й у просторі духовному. І вже напевно вчитимуться в античних поваги до минулого: “щоб напитися з джерела, – зауважив Ципріан Норвід, – мусимо стати на коліна й схилити чоло”...

Нові часи (світ справді відкрився) вимагають нових методів праці, такої ж відкритості до світу; передусім – володіння мовами. Стараннями Володимира Трохимовича, декана факультету, запроваджено вивчення трьох іноземних мов; колись казали “чужих”, і в цьому прикметнику не було й тіні чогось негативного – згадаймо прекрасне гасло: “Своє любім, чуже – шануймо!”. Отож, студенти факультету поєднують корисне з приємним: приємно ж володіти тією чи тією мовою; корисно – бо, отримуючи сертифікати перекладачів основної іноземної мови та сертифікат-додаток до диплома з третьої іноземної мови, випускники мають ширші можливості працевлаштування. Впровадження трьох мов, цей важливий адміністративно-педагогічний захід, одразу ж отримав відповідне навчально-

методичне оснащення: Володимир Трохимович, поєднуючи активну організаторську роботу з плідною науковою та навчально-методичною, разом зі своїми колегами видає, окрім згаданого, “Підручник з німецької мови для бакалаврів та магістрантів гуманітарних факультетів” (2006), “Лексикологію німецької мови як другої іноземної” (2006), ряд інших цікавих праць, серед них, у співавторстві, – фразеологічний словник “Мудрість народна, мудрість міжнародна” (2005); редагує та пише передмову до видання німецькою мовою “Лісової пісні” Лесі Українки...

Гарна думка, що на гербі факультету іноземних мов: *Populos linguae iungunt – Народи в мовах знаходять єднання* (доводиться відмовитись від буквального перекладу). Справді: що з першого погляду начебто роз’єднує, насправді, – єднає (так і водні простори не роз’єднують – єднають континенти: слово “путь” етимологічно пов’язане з грец. *rontos – море*). Що ж то було б за порозуміння однією, “загальнозрозумілою”? В усякому разі – не на глибокому, душевному рівні, бо ж мова кожного окремого народу – то його душа; втратити мову – втратити душу... Один із способів того важливого єднання в наукових сферах – конференції. Володимир Трохимович не залишає поза увагою жодної з численних Всеукраїнських та Міжнародних наукових конференцій. Щорічні, починаючи з 1994 року, конференції Асоціації германістів України (Володимир Трохимович продовжує найкращі традиції германського мовознавства, зокрема, про що вже йшлося, – у сфері фразеології, її національних варіантів у сучасній німецькій мові). З 2000 року – Баварсько-українські конгреси. Дійова, інтенсивна співпраця з австрійськими і німецькими університетами, науковими інституціями, посольством Німеччини й Австрії в Україні та Німецькою академічною службою наукової співпраці. А ще – виступи з науковими доповідями у Віденському університеті та в Українському Вільному університеті у Мюнхені...

Ще ж – постійна увага до росту науково-педагогічних кадрів на факультеті (з 2000 року тут було захищено сорок вісім кандидатських дисертацій, одна – докторська), до видавничої діяльності факультету. Годі й уявити собі, скільки часу й енергії забирають клопоти, пов’язані з покращанням матеріально-технічної бази факультету: створено чотири комп’ютерні класи, у навчальний процес запроваджено новітні технології, зокрема, використання програми дистанційного навчання... Тож дуже приємно згадати тут, що на засіданні Вченої ради Львівського національного університету імені Івана Франка, що відбулося 25 червня цього року, першим, після вручення атестатів та дипломів, стояло питання “Про нагородження нагрудним знаком “Петро Могила” декана факультету іноземних мов, кандидата філологічних наук, доцента Сулима В. Т.”.

“Я людина службова”, – просить вибачення Володимир Трохимович, коли йому, завжди пунктуальному, доводиться запізнитися на якусь приватну зустріч. І спливають на пам’ять слова Сенеки: “Жити, мій Луцілю, – то наче служити у війську”. А якось таки запахло тією службою: Майдан... Не віриться, що й та, особлива в нашому житті, пам’ятна віха вже ось чотири роки, як промайнула. Хто був тоді у Франковому університеті, – гомінкому, бентежному, – той, певно,

зустрічався з Володимиром Трохимовичем, особливо в ті дні зібраним, енергійним, близьким до студентів, – як напучував їх перед дорогою, будив у них чуття єдиної громади, що так зворушливо пульсувало в майданних піснях, у суворих барабанах перед тодішнім кабміном... Але повернімося до Сенеки. Справді, якось не зауважуємо, як багато слів, що пов'язані з нашим побутом, із щоденними клопатами, фактично, – з військової лексики. Передусім, слово “зайнятий” (війська займають, окупають територію): homo occupatus, латиною, – дослівно “окупована”, тобто зайнята людина; “позиція” – як у житті, так і на війні; “боремося” з труднощами тощо. Тому-то у першому ж листі до Луцілія, в початкових словах, – порада: “Ось так і роби, мій Луцілію: *виборюй* себе – для себе ж...”. Але далі – найважливіша, начебто протилежна, думка провідного римського стоїка: “Живе для себе той, хто для інших живе”. І будь тут, як кажуть, мудрим... А мудрість – в універсальній “золотій середині” (не посередності!). В умінні, радше у мистецтві, йти тією світлою стежкою, що між двома крайнощами (у них *впадають*), у такій жаданій для кожної людини гармонії між особистим та суспільним...

“Ще серпень лиш настав, а осені дихання / Вже віє од листків зелених, та сумних...”, – прекрасне поетичне зітхання нашого неокласика Максима Рильського. Зітхання не так сумне, як ностальгійне, сповнене розуміння неповторності кожної миті, неспромоги її зупинити; слова, що висувались із того благодатного стану душі, тієї гораціанської рівноваги духу, коли “погідний розум серце ніжно гріє...”. Отож, побажаймо Володимирові Трохимовичу, щоб те зворушливе, чуттєве дихання ранньої осені, що не рік, – додавало йому душевної радості й снаги. А якщо іноді й війне смутком од зелених листків, то щоб і він, той смуток, лиш відтінював життєву, творчу, радість – легкий, серпанковий, світлий!..

Андрій Содомора